

DOKTOR FRANCISZEK GUMOWSKI Z SIERPCA. ANEKS BIOGRAFICZNY

Abstrakt

W artykule podjęto próbę uzupełnienia życiorysu Franciszka Gumowskiego, zamieszczonego w jubileuszowym opracowaniu biograficznym wydanym z okazji 200-lecia Towarzystwa Naukowego Płockiego. Gumowski (1863-1939) był lekarzem w Sierpcu, aktywnym miejscowym działaczem społecznym, w tym współzałożycielem i pierwszym prezesem sierpeckiego oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Słowa kluczowe: Franciszek Gumowski, Sierpc, lekarz, działalność społeczna, Towarzystwo Naukowe Płockie

W słowniku biograficznym *Ludzie Towarzystwa Naukowego Płockiego*, wydanym z okazji jubileuszu 200-lecia Towarzystwa przypadającym w 2020 r.¹, znalazł się biogram zasłużonego społecznika z Sierpca, doktora medycyny Franciszka Gumowskiego. Sylwetkę Gumowskiego przedstawiła dr Henryka Piekarska, wieloletnia przewodnicząca Oddziału Towarzystwa w Sierpcu, a tym samym jedna z następczyń bohatera życiorysu.

W słownikowym biogramie² przybliżono przede wszystkim najistotniejsze fakty z życia i działalności doktora Gumowskiego, a zatem współtworzenie i zarządzanie miejscową Strażą Ogniową (będącą ówczesnie jedyną legalną organizacją polską w Sierpcu), udział w powołaniu koła Polskiej Macierzy Szkolnej (1906), wreszcie założenie i objęcie prezesury oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu (1908). Podkreślono także zasługi związane z funkcjonowaniem wymienionych organizacji, w których niewątpliwie nasz bohater miał swój udział, takie jak: powołanie Progimnazjum Męskiego w Sierpcu (1916) i rozwój Domu Ludowego oraz prowadzone w jego ramach przedsięwzięcia: akcje odczytowe, funkcjonowanie biblioteki i kółka teatralnego, organizowanie imprez towarzyskich i rekreacyjnych (majówek, potańcówek, sptywów kajakowych). Wreszcie wiele miejsca poświęcone zostało zdolnościom chirurgicznym Franciszka Gumowskiego, cieszącego się opinią *niemal lekarza nieomylnego*, szczególnie jego zasługom w tworzeniu szpitala w 1914 r. oraz pracy w dramatycznym okresie wojny

polsko-bolszewickiej 1920 r., kiedy walki toczono w Płocku i na północnym Mazowszu, a wierny przyśiędże Hipokratesa lekarz służył pomocą żołnierzom obu walczących stron.

Zabrakło natomiast w przywoływanym szkicu bliższych danych biograficznych, warto może zatem pokrótce lukę tę uzupełnić. W niniejszym komunikacie podjęto taką próbę, będącą rezultatem kwerendy bibliotekarskiej w źródłach już opublikowanych. Dotychczas najobszerniejszy życiorys sierpeckiego lekarza i społecznika podał wybitny historyk medycyny Piotr Szarejko w *Słowniku lekarzy polskich XIX wieku*³. Ukażało się także wspomnienie pośmiertne w „Polskiej Gazecie Lekarskiej”⁴. Nie doczekał się natomiast Gumowski sylwetki w opracowaniu *Sierpczanie tysiąclecia*, w odróżnieniu m.in. od kilku innych miejscowych lekarzy, czy swojego lokalnego współpracownika na niwie społecznej, rejenta Wacława Gurbkiego⁵.

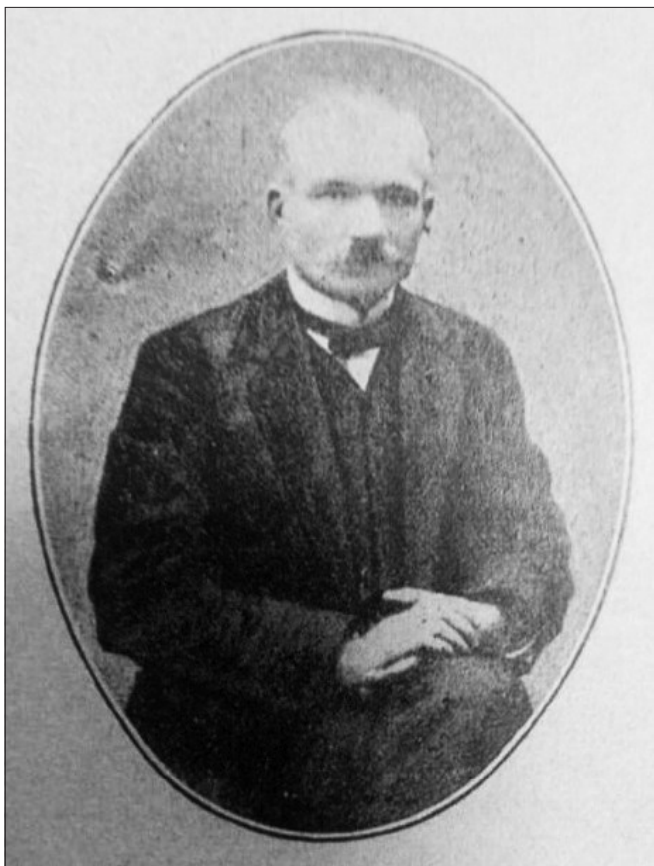
Franciszek Gumowski urodził się 9 października 1863 r. w Pieglowie w powiecie mławskim⁶ (obecnie

³ P. Szarejko, *Słownik lekarzy polskich XIX wieku*, tom III, Warszawa 1995, s. 217-218.

⁴ L. Wiśniewski, *Sp. dr Franciszek Gumowski*, „Polska Gazeta Lekarska” 1939, nr 10 z 5 marca, s. 20 [paginacja roczna – s. 224].

⁵ H. Burakowska, J. Burakowski, *Sierpczanie tysiąclecia*, Sierpc 2005. W publikacji tej znalazły się m.in. sylwetki lekarzy: Wojciecha Chrzanowskiego (1803–1848), ofiary Katynia Stanisława Malewicza (1889–1940) wraz z rodziną, małżeństwa Heleny (1904–1967) i Feliksa Pokutyńskich (1904–1976). W biogramie W. Gurbkiego, notariusza, wybitnego społecznika, pełniącego przez pewien czas obowiązki burmistrza Sierpca, podano, że to on, a nie dr Gumowski, był pierwszym przewodniczącym sierpeckiego oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego (s. 74). Jednoznaczne sprostowanie przynosi jednak biogram z opracowania jubileuszowego (H. Piekarska, A. Zbierchowska, Wacław Gurbki (1867–1943). *Drugi w historii przewodniczący Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu, niezwykły rejent, wielki patriota i społecznik, płocczanin* [w:] *Ludzie Towarzystwa...*, op. cit., s. 71-74.

⁶ Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Mławie

Franciszek Gumowski

Źródło: *Życie społeczne w Sierpcu*, „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1927, nr 10

gmina Szydłowo, ówczesnie gmina Dębsk), wsi położonej niespełna 20 km od Mławy, w parafii Żmijewo⁷. Pochodził z osiadłej na ziemi ciechanowskiej szlachty mazowieckiej, której gniazdo rodowe należy chyba łączyć z wsią Gumowo, odległą o około 10 km od Ciechanowa⁸. Był synem obywatela ziemskiego Stanisława i Józefy z Załuskich. Jego ojciec – Stanisław Gumowski, ochrzczony imionami Paweł Pustelnik Stanisław Kostka, urodził się 15 stycznia 1825 r. w Zeńboku (gmina Regimin)⁹ jako syn miejscowego dziedzica Hilarego (zm. 1853) i Anny z Gozdziwskich. Po wczesnej śmierci brata Franciszka

[dalej: APW Oddział w Mławie], Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Żmijewo powiat mławski, Urodzenia 1865, sygn. 0630/D/1865, nr 18. Także: L. Wiśniewski, op. cit., s. 20. Natomiast P. Szarejko (op. cit., s. 217) podaje tę samą datę, ale jako miejsce urodzenia – Niedzbórz (Niezbórz, obecnie gmina Strzegowo, powiat Ciechanów).

⁷ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, tom VIII, red. B. Chlebowski, W. Walewski, F. Sulimierski, Warszawa 1887, s. 76.

⁸ *Ibidem*, tom II, Warszawa 1881, s. 911 (*Gumowo*, poz. 1-2). W połowie XIX wieku miejscowość była położona w gminie Nużewo, powiecie Ciechanów, parafii Sulerzyż; obecnie gmina Ciechanów, powiat Ciechanów.

⁹ APW Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego gminy Zeńbok powiat ciechanowski, Urodzenia 1825, sygn. 0269/D/145, nr 2.

Ksawerego (1823–1827) Stanisław był najstarszym dzieckiem w rodzinie, miał jeszcze co najmniej sześcioro młodszego rodzeństwa: braci Ignacego Bartłomieja (1826–1889)¹⁰, Stefana Piotra (ur. 1831), Juliana Teodora (ur. 1833) i Artura Henryka Mariana (1835–1839) oraz siostry Bronisławę Józefę Amelię (ur. 1828, zamężną za Antonim Kwiatkowskim) i Halinę (ur. 1830, żonę Marcela Heliodora Białowiejskiego). 24 listopada 1852 r. zawarł związek małżeński z młodszą o 9 lat Józefą z Załuskich, córką Józefa i Barbary Kosakowskiej¹¹. W 1854 r. przy okazji urodzin pierwszego syna występował jako dziedzic części Gumowa Kmiecego¹², włączonego później do wspomnianego Gumowa koło Ciechanowa. W 1856 r. przejął po teściu Piegłowo, gdzie przychodziły na świat kolejne dzieci Gumowskich, chrzczone w parafii Żmijewo¹³. W 1867 r. Stanisław Gumowski określony został jako *obywatel w Mławie zamieszkały*¹⁴, w 1869 r. występuje już jako mieszkaniec wsi Gołoty koło Ciechanowa¹⁵. W 1898 r. razem z żoną mieszkał w Sierpcu¹⁶, data jego śmierci nie jest znana; Józefa zmarła przypuszczalnie w 1908 roku¹⁷.

Franciszek był prawdopodobnie szóstym z kolei dzieckiem Stanisława i Józefy Gumowskich, po Józefie Błażeju (ur. 1854), Feliksie Sylwestrze (ur. 1855),

¹⁰ Ignacy Gumowski między 1865 a 1867 r. przejął od brata Piegłowo, co potwierdza m.in. akt urodzenia jego syna Władysława Stanisława Rajmunda (APW Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Żmijewo powiat mławski, Urodzenia 1867, sygn. 0630/D/1867, nr 53). Zmarł w 1889 r. jako dziedzic Niedzborza, tj. miejscowości mylnie podanej przez P. Szarejkę jako miejsce urodzenia Franciszka Gumowskiego (APW Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Niedzbórz powiat ciechanowski, Zgony 1889, sygn. 0149/D/1889, nr 6).

¹¹ APW Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Żmijewo powiat mławski, Matżeństwa 1852, sygn. 0630/D/1852, nr 25.

¹² *Ibidem*, Akta stanu cywilnego gminy Sulerzyż, Urodzenia 1852, sygn. 0153a/D/1852, nr 16.

¹³ *Ibidem*, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Żmijewo powiat mławski, Urodzenia 1856, sygn. 0630/D/1856, nr 20 (dotyczy syna Feliksa Sylwestra, urodzonego faktycznie jeszcze w 1855 r. – 31 grudnia). Teść Józef Załuski przekazał Gumowskiemu Piegłowo tuż przed śmiercią, zmarł 20 marca 1856 r. w Przasnyszu (*ibidem*, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Przasnyszu, Zgony 1856, sygn. 0104/D/1856, nr 103).

¹⁴ *Ibidem*, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Mława powiat mławski, Urodzenia 1867, sygn. 0054/D/1867, nr 91.

¹⁵ *Ibidem*, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Ciechanów powiat ciechanowski, Urodzenia 1869, sygn. 0136/D/1869, nr 282.

¹⁶ „Kurier Warszawski” 1898, nr 20 z 20 stycznia, s. 9.

¹⁷ Daty roczne urodzenia i zgonów członków rodziny Franciszka Gumowskiego na podstawie indeksów w bazie genealogicznej Geneteka, geneteka.genealodzy.pl [dostęp: 15.01.2022]. Znaczna część przywoływanych aktów stanu cywilnego poddana została digitalizacji i jest dostępna online.

Annie Stanisławie (ur. 1857), Janie (ur. 1860) i Romanie (ur. i zm. 1862). Po Franciszku urodziło się jeszcze czworo zmarłych wcześniej dzieci: Irena Zofia (1869–1874), Wincenty Cyryl (1867–1872), Tomasz (zm. 1874) i Anna Justyna (ur. i zm. 1875).

Urzędowe zgłoszenie urodzenia Franciszka nastąpiło późno, dopiero w lutym 1865 r., co następująco odnotowano w akcie urodzenia:

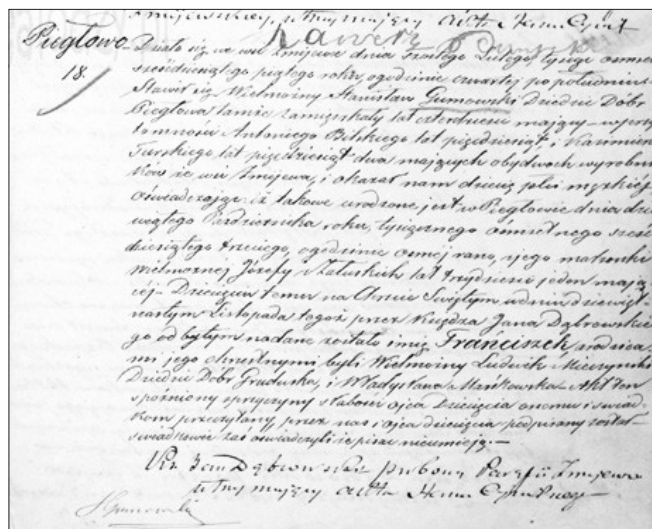
Pieglowo. Działo się to we wsi Żmijewo dnia szóstego Lutego tysiąc ośmset sześćdziesiątego piątego roku, o godzinie czwartej po południu. Stawił się Wielmożny Stanisław Gumowski, Dziedzic Dóbr Pieglowa, tamże zamieszkały lat czterdzieści mający – w przytomności Antoniego Bilskiego lat pięćdziesiąt i Kazimierza Turskiego lat pięćdziesiąt dwa mających obydwóch wyrobników ze wsi Żmijewo, i okazał nam dziecię płci męskiej, oświadczając, iż takowe urodzone jest w Pieglowie dnia dziewiątego października roku tysięcznego ośmsetnego sześćdziesiątego trzeciego, o godzinie ósmej rano, z jego małżonki wielmożnej Józefy z Załuskich lat trzydzieści jeden mającej. Dziecięciu temu na Chrzcie Świątym w dniu dziewiętnastym listopada tegoż [roku] przez Księdza Jana Dąbrowskiego odbyty, nadane zostało imię Franciszek, a rodzicami jego chrzestnymi byli Wielmożny Ludwik Mieczysław, Dziedzic Dóbr Gruduska, i Władysława Mańkowska. Akt ten opóźniony z przyczyny słabości ojca Dziecięcia, onemu i świadkom przeczytany, przez nas i ojca dziećcia podpisany został – świadkowie zaś oświadczyli, że pisać nie umieją. Ks. Jan Dąbrowski, proboszcz parafii Żmijewo, utrzymujący akta Stanu Cywilnego¹⁸.

Wspomniana słabość ojca, czyli osoby tradycyjnie uważanej za kluczową przy zgłaszaniu urodzenia dziecka, może być tłumaczona zarówno rzeczywiście chorobą, jak i z uwagi na szczególny moment historyczny – nieobecnością związaną z wydarzeniami powstania styczniowego¹⁹. Nie można wykluczyć, że rychłe opuszczenie Pieglowa i pobyt w Mławie też należały do konsekwencji jakiejś aktywności powstańczej Stanisława Gumowskiego.

Pierwsze lata życia Franciszka Gumowskiego upływały więc pod znakiem kilkukrotnych przenosin, a nauki szkolne rozpoczynał on być może w Ciechanowie, Gołoty podlegały bowiem tamtejszej parafii.

¹⁸ APW Oddział w Mławie, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Żmijewo powiat mławski, Urodzenia 1865, sygn. 0630/D/1865, nr 18.

¹⁹ S. Latocha, *Powrót do archiwum. Etnologiczna lektura metryk Kościoła rzymskokatolickiego*, „Zeszyty Wiejskie” 2014, t. 19, s. 222.

Akt urodzenia Franciszka Gumowskiego (parafia Żmijewo Kościelne)
Źródło: APW Oddział w Mławie, zesp. Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Żmijewo powiat mławski, Urodzenia 1865, sygn. 0630/D/1865, nr 18. Fragment skanu udostępnionego w bazie danych metryki.genealodzy.pl

Uczęszczał następnie do gimnazjum w Płocku, a po jego ukończeniu podjął w 1885 r. studia medyczne na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim. W czerwcu 1887 r. jako student drugiego roku został zatrzymany za udział w zamieszkach na terenie cyrku Salamońskiego w Warszawie. Doszło wówczas do starć z żandarmerią, po tym, jak grupa studentów wznosiła okrzyki oraz obrzucała jajami i ziemniakami scenę w reakcji na żarty clowna. Nie jest do końca jasne, czy przyczyną tych zachowań była treść żartów, według relacji obrażających polskie kobiety, czy też chodziło o używanie w cyrku języka rosyjskiego. Część prasy nadała zajściu wymiar polityczny, a generał-gubernator Hurko wymierzył liczne wyroki aresztu. Gumowski znalazł się wśród uczestników z mniejszym wyrokiem: dwóch tygodni w areszcie policyjnym²⁰.

Te problemy nie przeszkodziły mu w ukończeniu studiów, które uwieńczył dyplomem lekarza medycyny 4 grudnia 1890 r. Osiadł początkowo w Krasnosielcu. Już w 1893 r. przeniósł się do Sierpca i uruchomił prywatną praktykę (co każe przesunąć o kilka lat datę początku jego pracy w Sierpcu, podaną w biogramie H. Piekarskiej w przybliżeniu na rok 1900). Własny gabinet prowadził w zasadzie do końca życia, a przerwy w pracy następowały jedynie w wyniku wydarzeń i rozkazów wojennych. Fakt taki miał miejsce np. w lutym 1905 r., kiedy Gumowski został powołany „na Daleki Wschód” w związku z toczącą się wojną rosyjsko-japońską²¹. Powrócił z niej do Sierpca w 1906 r.

²⁰ „Kraj” (Petersburg) 1887, nr 31 z 31 lipca (12 sierpnia), s. 6-7.

²¹ „Kurier Warszawski” 1905, nr 35 z 4 lutego, s. 4.

Po kilkunastu latach pracy lekarskiej należał już wówczas do elity społecznej i intelektualnej Sierpca, od pewnego czasu pełnił funkcję komendanta Straży Ogniowej²², a niebawem wziął udział we wspomnianych działaniach na rzecz powołania sierpeckich struktur Towarzystwa Naukowego Płockiego oraz Polskiej Macierzy Szkolnej. W związku z tym ostatnim wydarzeniem – w uzupełnieniu słownikowego biogramu – warto dodać, że Gumowskiemu przypadł obowiązek zagajenia zebrania społecznego, na którym koło Macierzy Szkolnej powstało (20 lipca 1906 r.), a także wszedł on do pierwszego zarządu koła²³. Z kolei latem 1907 r. był jednym z liderów założenia koła pomocy wzajemnej „Bratnia Pomoc” w Sierpcu²⁴. Sekundowali mu w utworzeniu koła Władysław Pilkiwicz, Jakub Rudowski, Arnold Włoczkowski, Józef Ładożyński. Za zadania instytucja ta stawiała sobie przede wszystkim *niesienie pomocy stowarzyszonym i ich rodzinom w nieszczęśliwych wypadkach, udzielanie zapomóg lub bezprocentowych pożyczek, obrona członków od wyzysku i strat materialnych w życiu zawodowym, wsparcie chorych, wdów i sierot, zapewnienie niedrogiej pomocy prawnej i lekarskiej*. Działalność koła uległa zawieszeniu w czasie I wojny światowej, ale lokalna społeczność zachowała je we wdzięcznej pamięci. W 1926 r., kiedy powstał w Sierpcu bank spółdzielczy oparty na podobnych zasadach, przywoływano działanie „Bratniej Pomocy”, podkreślając zasługi Gumowskiego i skarbnika koła, burmistrza Józefa Chrapkowskiego²⁵. Jako rzecznik spółdzielczości przyczynił się także Gumowski do założenia dobrze prosperującego sklepu ze skórami, prowadzonego przez sierpecką spółkę szewską²⁶.

Za wyraz prestiżu Gumowskiego w lokalnej społeczności można też uznać jego wybór na elektora w dwustopniowych wyborach kurialnych do Dumy Państwowej w guberni płockiej jako reprezentanta Sierpca, co nastąpiło w lutym 1907 roku²⁷. Zaangażował się w polski ruch krajoznawczy niemal natychmiast po jego sformalizowaniu, już w 1907 r. był wymieniany jako członek czynny Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego²⁸. W lipcu 1909 r. wziął udział

w zjeździe absolwentów gimnazjum płockiego z roczników 1883–1885²⁹.

Niezależnie od wszystkich aktywności społecznych zajmował się Gumowski przede wszystkim praktyką lekarską. Obok własnej praktyki wykonywał też od 1910 r. obowiązki lekarza powiatowego³⁰. Już od 1902 r. był członkiem-korespondentem Płockiego Towarzystwa Lekarskiego³¹, a w czerwcu 1911 r. uczestniczył w zjeździe lekarzy prowincjonalnych Królestwa Polskiego w Łodzi³². Okres I wojny światowej ponownie oderwał Gumowskiego od jego pacjentów, do których na dobre mógł chyba powrócić dopiero jesienią 1920 r. W okresie dwudziestolecia międzywojennego regularnie figurował na listach uprawnionych lekarzy zamieszkałych w województwie warszawskim i zrzeszonych w Izbie Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej³³, a także w krajowych urzędowych spisach lekarzy³⁴ (choć nie jako chirurg, jak wskazywałby biogram autorstwa H. Piekarskiej, ale zazwyczaj jako specjalista chorób wewnętrznych). W latach 1928–1931 reprezentował izbę lekarską w powiatowej komisji szacunkowej ds. państwowego podatku przemysłowego³⁵. Pozostawał członkiem Płockiego Towarzystwa Lekarskiego, w ramach którego miał też zajmować się działalnością naukową³⁶. Nie udało się

R. 1, s. 26.

²⁹ „Kurier Warszawski” 1909, nr 186 z 8 lipca, s. 4.

³⁰ „Goniec Wieczorny” (Warszawa) 1910, nr 599 z 31 grudnia, s. 4.

³¹ „Czasopismo Lekarskie” 1903, nr 9, s. 23 [paginacja roczna – s. 349].

³² *Pamiętnik Pierwszego Zjazdu Lekarzy Prowincjonalnych Królestwa Polskiego w Łodzi, dnia 4 i 5 czerwca r. 1911, oraz obchodu XXV-lecia istnienia Towarzystwa Lekarskiego łódzkiego, d. 3 czerwca r. 1911, Łódź [1911]*, s. 135.

³³ „Dziennik Komisariatu Rządu na M. St. Warszawę” 1922, nr 255 z 11 listopada, s. 5 (wykaz lekarzy zamieszkałych w województwie warszawskim); „Dziennik Urzędowy Województwa Warszawskiego” 1924, nr 5 z 31 maja, s. 3 (lista członków Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej z województwa warszawskiego); *ibidem*, nr 9, 27 sierpnia 1925, s. 2 (lista uprawnionych do głosowania do Rady Izby lekarzy członków Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej z województwa warszawskiego); „Warszawski Dziennik Wojewódzki na Obszar Województwa Warszawskiego” 1928, nr 9 z 31 sierpnia, s. 20 (wykaz członków Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej w związku z wyborami do rady izby).

³⁴ *Urzędowy spis lekarzy uprawnionych do wykonywania praktyki lekarskiej...*, Warszawa 1924/1925, s. 225 (tu: dyplom lekarski 1891); *ibidem*, Warszawa 1927, s. 71 (dyplom 1891); *ibidem*, Warszawa 1931, s. 72 (dyplom 1889); *Rocznik Lekarski Rzeczypospolitej Polskiej na 1936 rok*, oprac. S. Konopka, Warszawa 1936, szp. 995 (dyplom 1889); *Rocznik Lekarski Rzeczypospolitej Polskiej na 1938 rok*, Warszawa 1938, szp. 546 (dyplom 1889). Figurował jeszcze w spisie z 1939 r., chociaż zmarł zaraz na początku roku (*Urzędowy spis lekarzy, lekarzy dentystów...*, Warszawa 1939, s. 73; dyplom 1891).

³⁵ „Dziennik Urzędowy Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej” 1930, nr 2 z 31 marca, s. 5.

³⁶ *Życie społeczne w Sierpcu, „Mazowsze Płockie i Kujawy”*

²² Wzmianka o akcji gaśniczej pod dowództwem Gumowskiego w byłych koszarach ułańskich w Sierpcu ukazała się np. w warszawskim „Słowie” 1908, nr 252 z 16 września 1908, s. 3. Nietypowy przebieg tego pożaru – ogień wybuchł w niewielkich odstępach czasu, ale w różnych miejscach rozległych koszar – skłaniał strażaków do przypuszczeń, że dochodziło do podpaień.

²³ „Naród” 1906, nr 114 z 4 sierpnia, s. 2.

²⁴ „Słowo” 1907, nr 236 z 2 września 1907, s. 3; „Kurier Polski” 1907, nr 242 z 3 września, s. 2-3.

²⁵ „Gazeta Świąteczna” 1926, nr 2358 z 11 kwietnia, s. 6.

²⁶ „Gazeta Świąteczna” 1914, nr 1730 z 29 marca, s. 5.

²⁷ „Kurier Polski” 1907, nr 40 z 9 lutego, s. 1.

²⁸ „Rocznik Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego” 1907,

jednak odnaleźć bliższych informacji na temat dorobku naukowego F. Gumowskiego, w Polskiej Bibliografii Lekarskiej S. Konopki za lata 1901–1939 nie odnotowano żadnej publikacji jego autorstwa³⁷. Był natomiast najpewniej obecny przy założeniu w 1925 r. i w pierwszych latach funkcjonowania koła Polskiego Czerwonego Krzyża w Sierpcu³⁸.

Praktykę, będąc w Sierpcu w latach międzywojennych jednym z kilku lekarzy, prowadził w domu przy ulicy Płockiej 14, potem przy ulicy Stodólnej (przemianowanej jeszcze przed 1939 r. na Narutowicza)³⁹. Niezmiennie cieszył się dużą popularnością, czego wymownym dowodem może być następująca relacja:

[...] gdy w końcu maja r. 1918-ego powrócić z wojny, cała ludność m. Sierpca bez różnicy przekonań i narodowości wyległa na powitanie go z chorągwiemi, urządzając wielką manifestację⁴⁰.

Lekarz i społecznik Ludwik Wiśniewski, mazowiecki krajan Gumowskiego (i młodszy o kilka roczników uczeń gimnazjum płockiego), pisał o nim we wspomnieniu pośmiertnym:

[...] człowiek o kryształowym charakterze i o wysokiej etyce. Nie znał żadnych kompromisów ani z sumieniem, ani z honorem. Kochany przez kolegów, uczynny, doskonały lekarz, sumienny, zdolny, obdarzony krytycznym umysłem. W pracy społecznej nie dał się nikomu wyprzedzić⁴¹.

Gumowski cieszył się także sympatią środowiska żydowskiego, znany był z bezpłatnego świadczenia pomocy lekarskiej ubogim Żydom⁴². W połowie lat 20. XX wieku, otoczony powszechną czcią i miłością, usunął się w domowe zacisze, ograniczając swoją aktywność społeczną na rzecz praktyki lekarskiej⁴³. Całkiem jednak społecznikostwa nie zarzucił: działacz robotniczy Kazimierz German pisał w swoich wspomnieniach o prelekcjach, głoszonych bezpłatnie przez Gumowskiego (oraz drugiego sierpeckiego lekarza Stanisława Malewicza) w ramach wieczornych kursów koła młodzieży wiejskiej „Siew”

1927, nr 10, s. 13 [paginacja roczna – s. 92], tu: błędnie jako Jan Gumowski.

³⁷ Należy zaznaczyć, że bibliografia ta dokumentuje także prace popularne, jest w niej odnotowane m.in. cytowane wspomnienie pośmiertne o Gumowskim autorstwa L. Wiśniewskiego.

³⁸ *Życie społeczne...*, op. cit., s. 13.

³⁹ Adres praktyki F. Gumowskiego przy ulicy Stodólnej (później Narutowicza) po raz pierwszy został wykazany w *Roczniku Lekarskim 1936*.

⁴⁰ *Życie społeczne...*, op. cit., s. 13.

⁴¹ L. Wiśniewski, op. cit., s. 20.

⁴² „5-ta Rano” 1939, nr 18 z 18 stycznia, s. 3.

⁴³ *Życie społeczne...*, op. cit., s. 13.

w Byszewie, co miało miejsce pod koniec lat dwudziestych⁴⁴. Przypuszczać można, że koło to, pierwsze tego typu w powiecie sierpeckim, nie było jedyną organizacją wiejską, z którą Gumowski współpracował jako prelegent.

W 1898 r. Gumowski zawarł związek małżeński z Antoniną Marią z domu Peto, pochodzącą z Brodnicy (ówcześnie Strasburg w Prusach Zachodnich)⁴⁵. Urodzona 5 maja 1880 r. w Lubawie⁴⁶, była córką Aleksandra Michała Peto, właściciela hotelu w Brodnicy, oraz Walerii z Wilemskich. Kilka słów warto poświęcić teściowi Gumowskiego. Urodził się on 22 września 1851 r. w Lubawie⁴⁷, a zapewne w marcu 1904 r. przeniósł się do Sopotu. Doświadczony i majątny hotelarz kupił wówczas za 66 tysięcy marek pensjonat „Dom Polski”⁴⁸, prowadzony dotychczas przez małżeństwo Kulerskich: Wiktora, znanego polskiego działacza narodowego i dziennikarza oraz Józefę z Kolskich⁴⁹. Aleksander Peto nie spełnił nadziei Kulerskiego, który wybrany na posła do Reichstagu, liczył na przekazanie pensjonatu w ręce gwarantujące kontynuację polskiego ducha narodowego, ponoć odrzucając nawet korzystniejsze oferty niemieckie. Tymczasem nowy właściciel nie tylko przemianował po remoncie pensjonat na nazwę kojarzącą się raczej z Prusami i Fryderykiem Wielkim („Sans-Souci”)⁵⁰, ale w ciągu niespełna roku sprzedał go, zresztą ze sporym zyskiem, Niemcowi Ottonowi Hofelowi. W efekcie transakcja ta sprowadziła na Kulerskiego

⁴⁴ K. German, *Droga do celu*, Wrocław 1979, s. 55-56.

⁴⁵ „Kurier Warszawski” 1898, nr 20 z 20 stycznia, s. 9 (ogłoszenie o zapowiedziach).

⁴⁶ Archiwum Państwowe w Olsztynie [dalej: APO], Urząd Stanu Cywilnego w Lubawie, pow. nowomiejski, Geburts-Haupt-Register 1878-1881, sygn. 42/796/10, 1880 nr 70. Imię otrzymała po zmarłej rok wcześniej w niemowlęctwie siostrze Antoninie Marii Julii (ibidem, 42/796/10, 1879 nr 52; ibidem, Sterbe-Haupt-Register 1879-1882, sygn. 42/796/12, 1879 nr 92).

⁴⁷ APO, Urząd Stanu Cywilnego w Lubawie, pow. nowomiejski, Heiraths-Haupt-Register 1874-1878, sygn. 42/796/4, 1876 nr 2. Aleksander Peto i Waleria Wilemska (ur. 7 września 1858 r. w Conradsvalde, pol. Kuczwały) zawarli małżeństwo w Lubawie 22 stycznia 1876 r.

⁴⁸ R. Potęga-Magdziarz, *Sopocka działalność Wiktora Kulerskiego na przełomie XIX i XX wieku*, portal dawnysopot.pl, <http://www.dawnysopot.pl/?content=opracowania&akcja=pokaz&id=23> [dostęp: 15.12.2021].

⁴⁹ T. Astramowicz-Leyk, *Wiktor Kulerski (1865–1935). Polityk – wydawca – dziennikarz*, Toruń 2006, s. 28. Wiktor Kulerski był wybitnym polskim działaczem narodowym, redaktorem i wydawcą „Gazety Grudziądzkiej”, deputowanym do Reichstagu, a po odzyskaniu przez Polskę niepodległości – senatorem RP. W Senacie reprezentował Stronnictwo Ludowe, był przeciwnikiem Piłsudskiego i sanacji.

⁵⁰ Swoją pensjonat Peto reklamował m.in. w „Dzienniku Poznańskim” (np. 1904 r., nr 150 z 3 lipca, s. 6), podkreślając przeprowadzenie remontu, zainstalowanie światła elektrycznego oraz zapewnienie „znakomitej kuchni i dobrych napoi”.

ataki ze strony prasy polskiej zaboru pruskiego, co wynikało jednak bardziej z walki politycznej niż jakiegokolwiek faktycznej winy dawnego właściciela⁵¹. Z krytyką spotkał się także sam Peto⁵², chociaż sens tego wydaje się dyskusyjny: „Sans-Souci” było bowiem po prostu nazwą hotelu, prowadzonego przez niego od 1887 r. w Brodnicy⁵³, a jednocześnie trudno odmówić przedsiębiorcy prawa do poszukiwania zysku – charakter jego działalności różnił się jednak zasadniczo od nieco idealistycznej postawy aktywnego na niwie publicznej Kulerskiego, który skądinąd opierał funkcjonowanie pensjonatu na majątku z posagu żony. Jednocześnie wśród krewnych i powinowatych Aleksandra Peto – zarazem więc osób spowinowacanych z doktorem Franciszkiem Gumowskim – wskazać można co najmniej kilkoro zasłużonych polskich patriotów⁵⁴. Aleksander Peto po sprzedaży dawnego

⁵¹ Zdecydowaną obronę Kulerskiego i krytykę postępowania Peto przeprowadzono, być może piórem samego Kulerskiego, na łamach „Gazety Grudziądzkiej” 1904, nr 128 z 25 października, s. 2-3.

⁵² Poza wspomnianą wyżej krytyką, wynikającą bezpośrednio z obrony Kulerskiego, pisał np. Adam Zathey we lwowskim „Słowie Polskim” 1904, nr 343 z 22 lipca, wydanie popołudniowe, s. 7 o Peto: *mówiący słabo po polsku, nie wiadomo czy Polak czy Niemiec (bo sam tego pewnie nie wie)*, sugerując, że przyjmowanie przez niego jednocześnie gości polskich i niemieckich uniemożliwia utrzymanie patriotycznego charakteru miejsca. Trudno powiedzieć, czy w tej sytuacji autor komentarza zachował obiektywizm, pisząc również w *porównaniu z innymi pensjonatami jest i drogi i źle urządzonym a wikt w nim marny*.

⁵³ „Gazeta Toruńska” 1887, nr 52 z 5 marca, s. 4.

⁵⁴ Jan Władysław Peto, zapewne brat Aleksandra i siostry Antoniny Gumowskiej, był w Brodnicy kupcem oraz fabrykantem cygar i alkoholi, członkiem honorowym Towarzystwa Kupców Samodzielnych; zmarł w 1937 r. w wieku 74 lat („Ziemia Michałowska. Gazeta Brodnicka” 1937, nr 129 z 9 listopada, s. 3, 4. Z małżeństwa z Marią z Pilczków miał syna Feliksa Wincentego (1898–1984), kupca, działacza niepodległościowego, uczestnika obu wojen światowych, wojny polsko-bolszewickiej i powstania wielkopolskiego, kawalera Orderu Virtuti Militari (S. Biłski, *Słownik biograficzny regionu brodnickiego*, Brodnica-Toruń 1991, s. 85) oraz córkę Helenę, zamężną Siudowską (1894–1983), prowadzącą tajne nauczanie języka polskiego jeszcze przed I wojną światową, współpracowniczkę Powiatowej Rady Ludowej w Brodnicy (ibidem, s. 96). Mężem Heleny był Konrad Siudowski (1884–1958), ziemianin, właściciel majątku Przydatki, działacz społeczny i gospodarczy, senator RP (K. Przybyszewski, *Siudowski Konrad [w:] Ziemianie polscy XX wieku. Słownik biograficzny*, cz. II, red. J. Leskiewiczowa, Warszawa 1994, s. 113-115; idem, *Siudowski Konrad [w:] Polski Słownik Biograficzny*, t. XXXVII, 1996–1997, s. 597-598), z małżeństwa tego pochodził m.in. syn Bogdan Siudowski (1921–1992), dziennikarz („Chłopska Droga”), uczestnik konspiracji, żołnierz AK pseud. Marcin, kawaler Orderu Virtuti Militari (idem, *Siudowski Bogdan [w:] Polski Słownik Biograficzny*, tom XXXVII, 1996-1997, s. 595-596). Siostrzeńcami ojca Walerii z Wilemskich Peto (genealogia rodziny Wilemskich na portalu genealogicznym geni.com [dostęp: 15.01.2022], byli m.in. aktywni w polskim ruchu narodowym księża Władysław Leonard Łęgowski (1877–1941), wieloletni proboszcz w Radawiskach Wielkich, nauczyciel, instruktor harcerski, członek Towarzystwa Naukowego w Toruniu, zmarły w obozie w Sztutowie

pensjonatu Kulerskich prowadził w Sopocie inny zakład wypoczynkowy⁵⁵, pozostając związanym z kurortem zapewne do końca życia, zmarł tutaj bowiem 5 października 1920 roku⁵⁶.

Żona lekarza Antonina Gumowska, uczestnicząca w życiu społecznym i działaniach sierpeckiej inteligencji, zmarła najpewniej kilka lat przed wybuchem II wojny światowej. H. Piekarska wspomina o rozpoznaniu jej na jednej ze zbiorowych fotografii z 1934 r., natomiast podziękowanie dla uczestników pogrzebu jej męża w styczniu 1939 r. podpisały jedynie dzieci⁵⁷. Gumowscy mieli co najmniej dwoje dzieci, które dożyły wieku dojrzałego: syna Stanisława Jana i córkę Annę Marię. Stanisław Jan Gumowski, urodzony 24 listopada 1898 r. w Sierpcu, był żołnierzem Legionów (w 1915 r. przerwał naukę w gimnazjum w Płocku, by dołączyć do szeregów legionowych), w wojnie 1920 r. został trzykrotnie ranny. W okresie II Rzeczypospolitej, służąc m.in. w Łodzi, Lublinie i Chełmie, doszedł do stopnia podpułkownika Wojska Polskiego. Ciężko ranny w czasie wojny 1939 r. w walkach o Zamość, trafił do niewoli niemieckiej, przebywając najpierw w oflagu VIIIA Lamsdorf, a potem VIIA Murnau, gdzie działał w konspiracji obozowej. Po wyzwoleniu obozu jako zastępca dowódcy 3 Brygady Strzelców Karpackich walczył we Włoszech. Był kawalerem Orderu Virtuti Militari. Pozostawał na Zachodzie do 1957 r., następnie osiedlił się w Kielcach, gdzie zmarł 11 stycznia 1960 roku⁵⁸. Córka Anna

(H. Mross, *Słownik biograficzny kapitanów diecezji chełmińskiej wyświęconych w latach 1821–1920*, Pelplin 1995, s. 184-185) oraz Paweł Piotr Goga (1900–1971), proboszcz parafii pw. Chrystusa Króla w Toruniu, patron jednej z toruńskich ulic (A. Nadolny, *Goga Paweł Piotr [w:] Toruński słownik biograficzny*, t. III, red. K. Mikulski, Toruń 2002, s. 75-76). Dalszymi jej krewnymi byli też inni duchowni, którzy padli ofiarą zbrodni hitlerowskich: bracia Czesław Kazimierz (1884–1939) i Józef Alojzy (1883–1941) Wilemscy oraz Paweł Feliks Wilemski (1893–1939; H. Mross, op. cit., s. 357-358).

⁵⁵ W 1913 r. Peto, w związku z problemami zdrowotnymi, oferował na sprzedaż na korzystnych warunkach pensjonat „Park-Villa” w Sopocie (por. np. „Kurier Poznański” 1913, nr 281 z 6 grudnia, s. 8), ale transakcja nie doszła do skutku i w kolejnym sezonie uruchomił zakład ponownie (por. m.in. „Dziennik Poznański” 1914, nr 130 z 9 czerwca, s. 7).

⁵⁶ Katalog elektroniczny Geheimes Staatsarchiv – Preussischer Kulturbesitz, Archivdatenbank, <https://archivdatenbank.gsta.spk-berlin.de/>, XIV. HA, Rep. 117, Justizbehörden 1805-1945: 16. Amtsgericht Zoppot, 16.03. Testamente Einzelfälle N-Z, nr 424 [dostęp: 15.12.2021].

⁵⁷ „Kurier Warszawski” 1939, nr 22 z 22 stycznia, s. 21.

⁵⁸ T. Sabat, Z. Sabat, *Cmentarz Stary w Kielcach. Przewodnik po wybranych grobach ludzi zasłużonych dla regionu*, Kielce 1995, s. 83; A. Kędziora, *Zamościopedia*, hasło Gumowski Stanisław, <https://www.zamosciopedia.pl/index.php/gr-gz/item/1037-gumowski-stanislaw-1898-1960-pulkownik-wp> [dostęp: 15.12.2021]; strona internetowa Armia Krajowa Okręg Kielce, sylwetka Stanisława Gumowskiego „Morskiego”, <http://www.akokregkielce.pl/gumowski-stanislaw-jan-morski.html>, [dostęp:

Maria, urodzona 18 lutego 1900 r., zamężna za Władysławem Kwaśniewskim, zmarła 1 czerwca 1978 r. w Sierpcu⁵⁹.

Doktor Franciszek Gumowski zmarł w Sierpcu 14 stycznia 1939 r. i pochowany został na miejscowym cmentarzu parafialnym. Grób rodzinny istnieje do dziś⁶⁰. Warszawski dziennik żydowsko-polski „5-ta Rano” podawał, że zmarły wyraził nietypową ostatnią wolę: chociaż katolik, życzył sobie, by wszystko, co niezbędne do pogrzebu, zakupić w sklepie żydowskim. Miejscowym pacjentom polecał przede wszystkim *dobrego i odpowiedzialnego* lekarza żydowskiego Zygmunta Mintza (Minca)⁶¹. Te gesty, a także wcześniejsza pomoc świadczona ubogim Żydom sprawiły, że w pogrzebie Gumowskiego licznie uczestniczyła nie tylko ludność chrześcijańska, ale i żydowska⁶². Pisał L. Wiśniewski we wspomnianym nekrologu:

[...] uznanie miał niezwykle: i jako lekarz, i jako człowiek. Tłumy publiczności, które brały udział w pogrzebie, wymownie świadczyły, jak wielką stratę poniósł stan lekarski i społeczeństwo przez śmierć dra Gumowskiego⁶³.

Podsumowując uzupełnienie biografii doktora Gumowskiego, warto jeszcze zwrócić uwagę na co najmniej dwa elementy, utrudniające nieco dalsze poszukiwania biograficzne, na jakie ta ciekawa postać zasługuje. Po pierwsze, w kilku opracowaniach występuje on z omyłkowymi imionami: Jan lub Stanisław (być może imię ojca – Stanisław, nadane także potem synowi, było drugim imieniem lekarza)⁶⁴. Po drugie,

15.12.2021] tu nazwisko panięskie matki: Petań oraz błędna informacja o ucieczce ze szpitala jenieckiego w Zamościu.

⁵⁹ P. Szarejko, op. cit., s. 217-218.

⁶⁰ Baza osób pochowanych na cmentarzu parafialnym w Sierpcu *Grobonet*, <https://sierpc.grobonet.com/> [dostęp: 15.12.2021]. We wspólnym grobie pochowani są poza Franciszkiem Gumowskim jego córka Anna Kwaśniewska (z datą roczną śmierci 1979, a więc o rok późniejszą niż podaje P. Szarejko), najpewniej jej mąż Władysław Kwaśniewski, inżynier górnik (zm. 1981), wnuczka lekarza Jadwiga Kowalewska (zm. 1977) i zapewne mąż wnuczki Janusz Kowalewski (zm. 1982). Antonina Gumowska, żona Franciszka, nie jest wymieniona na napisie nagrobnym.

⁶¹ Zygmunt Minc (ur. 1893), dr wszech nauk lekarskich po Uniwersytecie Warszawskim (1926), specjalista chorób wewnętrznych, był też właścicielem rodzinnego majątku Wola Stara (powiat Rypin), w Sierpcu pracował co najmniej od 1931 r. Rekomendacja z testamentu Gumowskiego nie mogła być długo realizowana, bo już jesienią 1939 r. Minc został wysiedlony z Sierpca; znalazł się potem w Warszawie. Nie przeżył II wojny światowej (J. B. Gliński, *Słownik biograficzny lekarzy i farmaceutów ofiar drugiej wojny światowej*, t. IV, Warszawa 2011, s. 317).

⁶² „5-ta Rano” 1939, nr 18 z 15 stycznia, s. 3.

⁶³ L. Wiśniewski, op. cit., s. 20.

⁶⁴ *Życie społeczne...*, op. cit., s. 13 (błędnie jako Jan Gumowski); T. Garlej, *Płockie Towarzystwo Lekarskie – osiągnięcia*

omawiana postać ma starszego o niewiele ponad 20 lat, a nieco bardziej znanego imiennika – Franciszka Władysława Gumowskiego, który również był lekarzem⁶⁵. Może obu medyków łączyło jakieś dalsze pokrewieństwo? Starszy Gumowski żył w latach 1840 (lub 1841)–1900, urodził się w Drużbinie (powiat Płock) w rodzinie pochodzącej z ziemi płockiej, a zanim zdecydował się na studia lekarskie, myślał o stanie duchownym oraz próbował sił, nie bez powodzenia, jako literat – publikował utwory poetyckie, gawędy, życiorysy, redagował warszawski magazyn literacki „Opiekun Domowy”. Posługiwał się w pracy twórczej pseudonimem Xawery Drużba. W efekcie tych życiowych poszukiwań dyplom lekarza uzyskał dość późno (w Krakowie w 1877 r.) i nie zapewnił mu on chyba wystarczającej profesjonalnej renomy. Gumowski praktykował w Galicji, często zmieniał miejsca pracy (Tarnobrzeg, Błazowa, Krościenko, Brzostek, Tarnów, Bobowa, Ciężkowice, sezonowo także Szczawnica) i pozostawał w ciężkiej sytuacji materialnej, dodatkowo dotykany problemami zdrowotnymi i nieszczęściami życiowymi (m.in. pożarem domu w Brzostku). Jego synami byli m.in. wybitny historyk, numizmatyk, heraldyk i sfragistyk Marian (1881–1974), dyrektor Muzeum Wielkopolskiego w Poznaniu, a po II wojnie światowej profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika oraz Jan Kanty (1883–1946), artysta malarz i grafik⁶⁶. Niewątpliwie zbieżność imienia i nazwiska Franciszków Gumowskich może nieco mylić, chociaż obaj lekarze działali w zupełnie innych częściach ziem polskich (przez większość czasu w innych państwach zaborczych), a starszy z nich zmarł w pierwszych latach aktywności zawodowej i społecznej młodszego.

Z uwagi na dołączenie do biogramu doktora Gumowskiego w *Ludziach Towarzystwa Naukowego Płockiego* jedynie fotografii zbiorowych, można jeszcze na koniec uzupełnić, że fotografie portretowe

naukowe i zasługi społeczne, „Notatki Płockie” 1972, nr 4, s. 19 (w powtórzeniu za *Życiem społecznym...* błędnie jako Jan Gumowski); B. Korcz-Grodzicka, *Sierpecka Służba Zdrowia w latach 1945–1974*, „Notatki Płockie” 1974, nr 3, s. 27 (błędnie jako Stanisław Gumowski; tu także m.in. pomyłka w imieniu dr. Zygmunta Minca – Hilary).

⁶⁵ Por. m.in.: *Polski słownik biograficzny*, tom IX, 1960–1961, s. 147 (art. red.); P. Szarejko, op. cit., s. 218. „Tygodnik Wielkopolski” 1874, nr 10 z 7 marca, s. 7 [paginacja roczna – s. 79] podaje jego datę i miejsce urodzenia: 2 grudnia 1841 r. w Drużbinie, gubernia kaliska.

⁶⁶ O Marianie Gumowskim por. np.: *Toruńscy twórcy nauki i kultury (1945–1985)*, red. M. Biskup, A. Giziński, Warszawa-Poznań-Toruń 1989, s. 71-76 (K. Jasiński); *Wielkopolski słownik biograficzny*, red. A. Gąsiorowski, J. Topolski, Warszawa-Poznań 1983, s. 239-240 (A. Wędzki). O Janie Gumowskim por.: *Polski słownik biograficzny*, tom IX, 1960–1961, s. 148 (K. Buczkowski); *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*, tom II, 1975, s. 518-520 (E. Szczawińska).

sierpeckiego lekarza znalazły się w *Słowniku* P. Szarejki⁶⁷ oraz w artykule *Życie społeczne w Sierpcu na łamach miesięcznika „Mazowsze Płockie i Kujawy”* (powtórzone w artykule T. Garleja o Płockim Towarzystwie Lekarskim w „Notatkach Płockich”)⁶⁸.

⁶⁷ P. Szarejko, op. cit., s. 218.

⁶⁸ *Życie społeczne*, op. cit., s. 13; T. Garlej, op. cit., s. 19.

W internetowej bazie danych o cmentarzu parafialnym w Sierpcu znaleźć można z kolei zdjęcia grobu rodzinnego Gumowskiego⁶⁹.

⁶⁹ Baza osób pochowanych na cmentarzu parafialnym w Sierpcu *Grobonet*, <https://sierpc.grobonet.com/> [dostęp: 15.12.2021]. Na nagrobku doktora Gumowskiego podany jest błędny wiek zmarłego – 73 lata.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Państwowe w Olsztynie

Standesamt zu Löbau [Urząd Stanu Cywilnego w Lubawie, pow. nowomiejski], zespół nr 796.

- Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Mławie

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Ciechanów powiat ciechanowski, zespół nr 0136/D.

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Mława powiat mławski, zespół nr 0054/D.

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Niedzbórz powiat ciechanowski, zespół nr 0149/D.

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Przasnyszu, zespół nr 0104/D.

Akta stanu cywilnego gminy Sulerzyż, zespół nr 0153a/D.

Akta stanu cywilnego gminy Zeńbok powiat ciechanowski, zespół nr 0269/D.

Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej Żmijewo powiat mławski, zespół nr 0630/D.

Źródła drukowane

„Dziennik Komisariatu Rządu na m. st. Warszawę” 1922.

„Dziennik Urzędowy Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej” 1930.

„Dziennik Urzędowy Województwa Warszawskiego” 1924, 1925.

Rocznik Lekarski Rzeczypospolitej Polskiej na 1936 rok, oprac. S. Konopka, Warszawa 1936.

Rocznik Lekarski Rzeczypospolitej Polskiej na 1938 rok, Warszawa 1938.

Urzędowy spis lekarzy uprawnionych do wykonywania praktyki lekarskiej..., Warszawa 1924/1925, 1927, 1931.

Urzędowy spis lekarzy, lekarzy dentyków, farmaceutów, felczerów, pielęgniarek, położnych, uprawnionych i samodzielnych techników dentystrycznych, Warszawa 1939.

„Warszawski Dziennik Wojewódzki na Obszar Województwa Warszawskiego”, 1928.

Prasa

„5-ła Rano” 1939

„Czasopismo Lekarskie” 1903

„Dziennik Poznański” 1904, 1914

„Gazeta Grudziądzka” 1904

„Gazeta Świąteczna” 1914, 1926

„Gazeta Toruńska” 1887

„Goniec Wieczorny” 1910

„Kraj” 1887

„Kurier Polski” 1907

„Kurier Poznański” 1913

„Kurier Warszawski” 1898, 1905, 1909, 1939

„Naród” 1906

„Rocznik Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego” 1907

„Słowo” 1907, 1908

„Słowo Polskie” 1904

„Tygodnik Wielkopolski” 1874

„Ziemia Michałowska. Gazeta Brodnicka” 1937

Opracowania

- T. Astramowicz-Leyk, *Wiktor Kulerski (1865–1935). Polityk – wydawca – dziennikarz*, Toruń 2006.
- S. Biłski, *Słownik biograficzny regionu brodnickiego*, Brodnica-Toruń 1991.
- K. Buczkowski, Gumowski Jan [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. IX, 1960-1961, s. 148.
- H. Burakowska, J. Burakowski, *Sierpczanie tysiąclecia*, Sierpc 2005.
- K. German, *Droga do celu*, Wrocław 1979.
- J. B. Gliński, *Słownik biograficzny lekarzy i farmaceutów ofiar drugiej wojny światowej*, tom IV, Warszawa 2011.
- Gumowski Franciszek (1840–1900) [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. IX, 1960-1961, s. 147 (artykuł redakcyjny).
- K. Jasiński, Gumowski Marian [w:] *Toruńscy twórcy nauki i kultury (1945–1985)*, red. M. Biskup, A. Giziński, Warszawa-Poznań-Toruń 1989, s. 71-76.
- Ludzie Towarzystwa Naukowego Płockiego. Słownik biograficzny (1820–2020)*, red. nauk. M. Kamińska, Płock 2019.
- H. Mross, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji chełmińskiej wyświęconych w latach 1821–1920*, Pelplin 1995.
- A. Nadolny, Goga Paweł Piotr [w:] *Toruński słownik biograficzny*, t. III, red. K. Mikulski, Toruń 2002, s. 75-76.
- Pamiętnik Pierwszego Zjazdu Lekarzy Prowincjonalnych Królestwa Polskiego w Łodzi, dnia 4 i 5 czerwca r. 1911, oraz obchodu XXV-lecia istnienia Towarzystwa Lekarskiego łódzkiego, d. 3 czerwca r. 1911, Łódź [1911]*.
- H. Piekarska, *Franciszek Gumowski (druga połowa XIX – lata trzydzieste XX wieku). Lekarz chirurg, aktywny sierpecki społecznik, pierwszy przewodniczący Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu, komendant Straży Ogniowej w Sierpcu, współzałożyciel Koła Polskiej Macierzy Szkolnej [w:] Ludzie Towarzystwa Naukowego Płockiego. Słownik biograficzny (1820–2020)*, red. nauk. M. Kamińska, Płock 2019, s. 64-70.
- H. Piekarska, A. Zbierchowska, *Wacław Gurbski (1867–1943). Drugi w historii przewodniczący Oddziału Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu, niezwykły rejent, wielki patriota i społecznik, płocczanin [w:] Ludzie Towarzystwa Naukowego Płockiego. Słownik biograficzny (1820–2020)*, red. nauk. M. Kamińska, Płock 2019, s. 71-74.
- K. Przybyszewski, *Siudowski Bogdan [w:] Polski Słownik Biograficzny*, t. XXXVII, 1996-1997, s. 595-596.
- K. Przybyszewski, *Siudowski Konrad [w:] Polski Słownik Biograficzny*, t. XXXVII, 1996-1997, s. 597-598.
- K. Przybyszewski, *Siudowski Konrad [w:] Ziemianie polscy XX wieku. Słownik biograficzny*, cz. II, red. J. Leskiewiczowa, Warszawa 1994, s. 113-115.
- T. Sabat, Z. Sabat, *Cmentarz Stary w Kielcach. Przewodnik po wybranych grobach ludzi zasłużonych dla regionu*, Kielce 1995.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. B. Chlebowski, W. Walewski, F. Sulimierski, t. II, Warszawa 1881; t. VIII, Warszawa 1887.
- P. Szarejko, *Słownik lekarzy polskich XIX wieku*, t. III, Warszawa 1995.
- E. Szczawińska, *Gumowski Jan [w:] Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających*, t. II, 1975, s. 518-520.
- A. Wędzki, *Gumowski Marian [w:] Wielkopolski słownik biograficzny*, red. A. Gąsiorowski, J. Topolski, Warszawa-Poznań 1983, s. 239-240.

Artykuły

- T. Garlej, *Płockie Towarzystwo Lekarskie – osiągnięcia naukowe i zasługi społeczne*, „Notatki Płockie” 1972, nr 4, s. 12-21.
- B. Korcz-Grodzicka, *Sierpecka Służba Zdrowia w latach 1945–1974*, „Notatki Płockie” 1974, nr 3, s. 27-32.
- S. Latocha, *Powrót do archiwum. Etnologiczna lektura metryk Kościoła rzymskokatolickiego*, „Zeszyty Wiejskie” 2014, t. XIX, s. 215-225.
- L. Wiśniewski, *Śp. dr Franciszek Gumowski*, „Polska Gazeta Lekarska” 1939, nr 10 z 5 marca, s. 20 [paginacja roczna – s. 224].
- Życie społeczne w Sierpcu*, „Mazowsze Płockie i Kujawy” 1927, nr 10, s. 13.

Netografia

- Armia Krajowa Okręg Kielce*, strona internetowa, akokregkielce.pl, sylwetka Stanisława Gumowskiego).
- Geheimes Staatsarchiv – Preussischer Kulturbesitz, Archivdatenbank*, archivdatenbank.gsta.spk-berlin.de.
- Geneteka*, baza danych Polskiego Towarzystwa Genealogicznego, geneteka.genealodzy.pl.
- Geni*, internetowy portal genealogiczny, geni.com, genealogia rodziny Wilemskich.
- Grobonet*, baza danych o cmentarzu parafialnym w Sierpcu, sierpc.grobonet.com.
- A. Kędziora, *Gumowski Stanisław [w:] Zamościopedia*, internetowa encyklopedia o Zamościu, zamościopedia.pl.
- Metryki*, projekt indeksacji aktów stanu cywilnego Polskiego Towarzystwa Genealogicznego, metryki.genealodzy.pl.
- Polska Bibliografia Lekarska 1901–1939*, baza danych Głównej Biblioteki Lekarskiej, gbl.waw.pl.
- R. Potęga-Magdziarz, *Sopocka działalność Wiktora Kulerskiego na przełomie XIX i XX wieku*, portal Dawny Sopot, dawnyopot.pl.

FRANCISZEK GUMOWSKI, MD FROM SIERPC.
THE BIOGRAPHICAL ADDENDUM

Summary

The article is a brief supplement to biographical note about Franciszek Gumowski (1863–1939), physician and social activist from Sierpc (Masovian Voivodeship), published in 2020 in jubilee biographical dictionary of The Scientific Society of Płock (anniversary of 200 years of Society's founding). Gumowski was co-founder and first president of Society's local branch in Sierpc.

Keywords: Franciszek Gumowski, Sierpc, physician, social activism, The Scientific Society of Płock